

STARE HERBARIJSKE ZBIRKE PRIRODOSLOVNOG MUZEJA U SPLITU

**NEDILJKO ŽEVRNJA, VLADIMIR
GOLUBIĆ, BOŽE KOKAN, SANJA
VRGOČ**

**Prirodoslovni muzej i zoološki vrt,
Split, Hrvatska**

UVOD

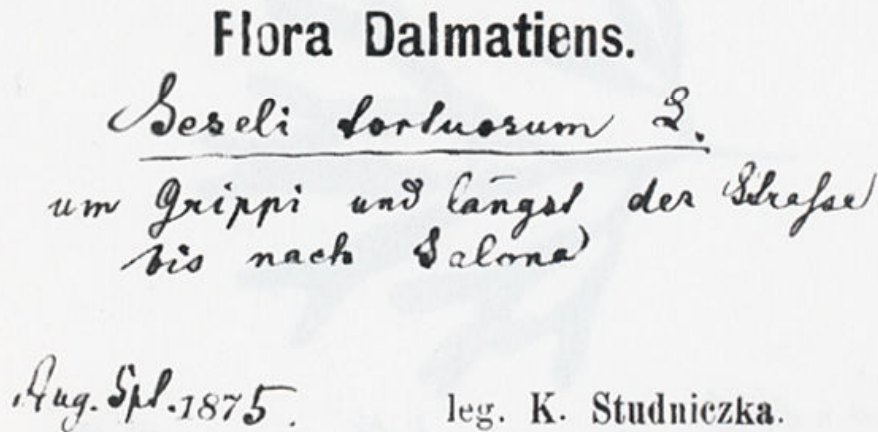
Prirodoslovni muzej u Splitu do 1997. godine bio je smješten u zgradi na Marjanu u kojoj je imao i stalni postav. Herbarijske zbirke su tada bile u ormarima ispod vitrina unutar izložbenog prostora. Premještanjem Muzeja iz zgrade na Marjanu u Tvrđavu Gripe 1997., te 1998. godine u privremene prostore u ulici M. Getaldića br. 13, u kojima se nalazio do siječnja 2002. godine, herbarijska zbirka je smještena u 12 kartonskih kutija. Kutije su tretirane sa naftalinom i tus-trakama kako bi se biljni materijal zaštitio od štetnih muzejskih kukaca. Dugogodišnji nedovoljni broj stručnih osoba i financijska ograničenja, razlozi su što je herbarijska zbirka ostala neinventarizirana i slabo obrađena. Također su navedena preseljenja i smještaj materijala bili neprijemljeni.

SADRŽAJ HERBARIJSKE ZBIRKE

Herbarijska zbirka Prirodoslovnog muzeja u Splitu broji između 8 500 i 9 000 herbarijskih listova, a najvećim dijelom su to kopnene biljke. Ovo je približna procijena broja herbarijskih listova, a točan broj dobit će se po obradi svih zbirki. Biljni materijal uglavnom potječe iz 19. st., a sakupljan je u Dalmaciji između 1820. i 1880. godine i razmjenom sa stranim botaničarima toga vremena. Ostatak materijala sakupljan je tijekom 20 st. (do 1920., između 1950. i 1970., te nakon 1980. godine).

Biljke koje sačinjavaju starije herbarije, tj. one iz 19. stoljeća, sakupljene su na području Dalmacije koja je u to vrijeme obuhvaćala i Boku Kotorsku sve do Budve. Tako su nastali stari herbariji od Carla Studniczke, Andrije Andrića, Grgura Bučića, Marije Selebam de Cattani (spominje se 1845.) i G. B. Sandrija (1844.).

Herbarij C. Studniczke. Biljni materijal smješten je u novinski papir u obliku omota, a uz svaku biljku se nalazi originalna etiketa (sl. 1.). S vanjske strane omota u donjem desnom kutu ispisan je redni

Slika 1. Etiketa iz herbarija C. Studniczke

broj i naziv vrste. Omoti s biljnim materijalom uloženi su u mapu vrlo tvrdih korica.

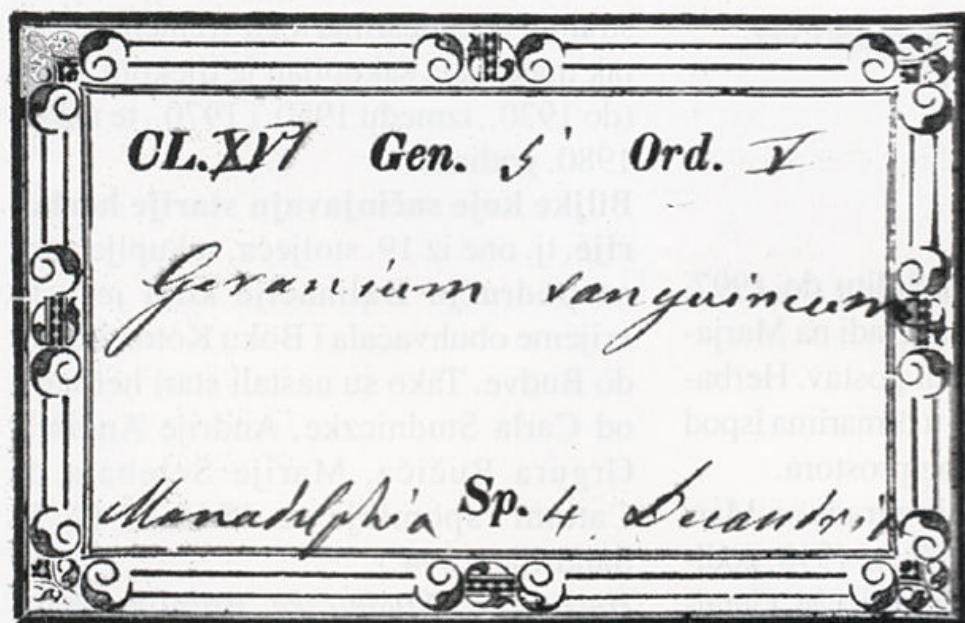
Herbarij A. Andrića. Materijal je postavljen na podložni papir (bez omota) na kojem je učvršćena originalna etiketa (sl.2.). Biljke su klasificirane po razredima i postavljene u kartonske mape. Svaka mapa nosi broj i naziv razreda.

Herbarij G. Bučića. Biljni materijal je postavljen u novinski papir, a svaka biljka nosi na sebi učvršćen papir s brojem koji odgovara broju uz naziv iz popisa vrsta priloženog ovom herbariju.

Herbarij M. S. de Cattani sadrži 104 herbarijska lista. Najveći broj algi sakupljen je u moru oko Splita, što je vidljivo iz natpisa na etiketama (sl. 3.) koje su

ujedno i podložni list za algu. Na takvom herbarijskom listu-etiketi ispisani su naziv alge, nalazište i ime osobe koja je sabrala i determinirala određenu vrstu. Naziv sadrži samo latinski naziv vrste (bez naziva porodice ili neke druge više takse) te ime autora u skraćenom obliku (Maria de Cattani ili M. de Cattani).

Dosta neprecizno se navodi nalazište, tj. lokacija na kojoj su sakupljane alge. Najčešće se pojavljuju dvije lokacije i to "Del Mare Adriatico" i/ili "Spalato" (Jadransko more i Split). Na svim listovima-etiketama nalazi se samo ime M. S. de Cattani

Slika 2. Etiketa iz herbarija A. Andrića

Slika 3. Herbarijski list-etiketa iz herbarija M. S. de Cattani

HERBARIJ BOTANIČKOG INSTITUTA UNIVERZE
ZAGREB

Chlorophyceae - Convolvaceae
Cladophora Hutschinsiae Kütz.

Dalmacija Lep. Sandrija 1844.

Slika 4. Velika etiketa iz herbarija G. B. Sandrija

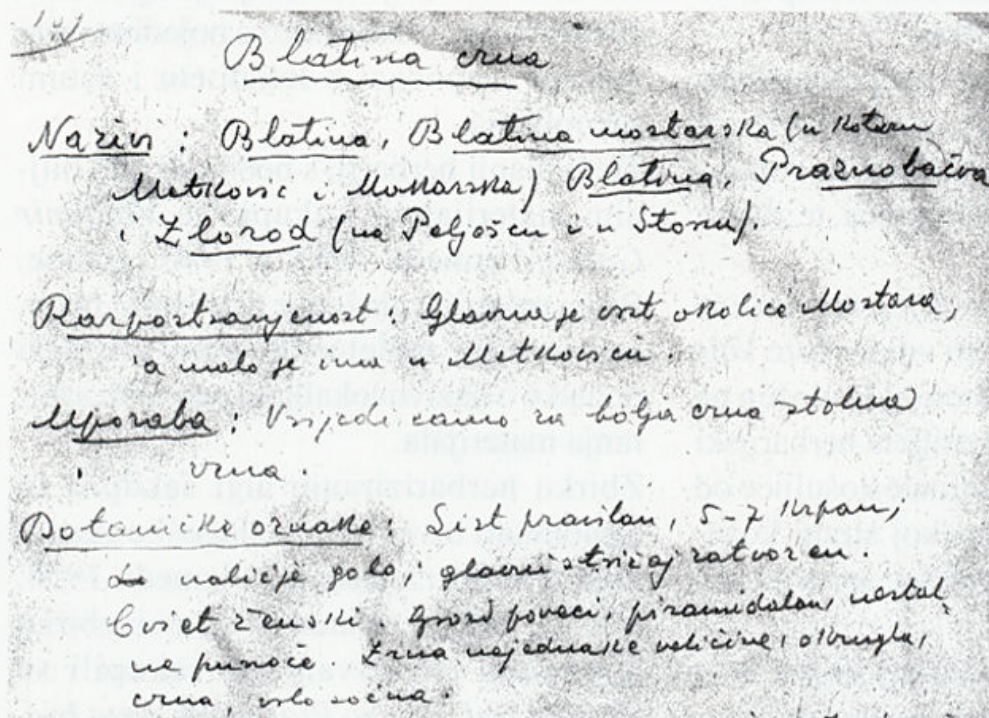
Cladophora Hutschinsiae

Slika 5. Mala etiketa

koja je sakupila materijal za zbirku, te samostalno ili uz pomoć botaničara toga vremena odredila vrste. U prilog tome, da je M. S. de Cattani prikupila i odredila

U zbirci M. de Cattani nalazi se jedna biljka koja spada u kritosjemenjače (*Liliace* ili *Monocotyledoneae*): *Zostera Marina* Lin., narodnog naziva "morska trava".

U zbirci Marije S. de Cattani najzastupljenije su crvene alge (*Rhodophyceae*) s 50 vrsta i 61 herbarijskim listom. Ukupan broj vrsta u zbirci je 83, a raspoređene su u 30 porodica s 102 herbarijska lista. Herbarij G. B. Sandrija sadrži 38 listova; ukupno 37 vrsta iz 19 porodica. Najzastup-

Slika 6. Ispis na košuljicama pojedine sorte

ljenije su crvene alge (*Rhodophyceae*) s 25 vrsta. Alge su postavljene na podložnim papirima različitih dimenzija ovisno o vrsti algi. Tako dobiveni herbarijski listovi zajedno s dvije etikete umetnuti su u papirnate korice pojedine vrste. Mala etiketa (sl. 5.) sadrži latinski naziv vrste, (sl. 4.) a velika etiketa sadrži latinske nazive razreda, porodice, vrste, autora i dr. Velike etikete nose naziv HERBARIJ BOTANIČKOG INSTITUTA UNIVERZE Zagreb i ispisane su na tanjem papiru dimenzija 14,5 x 10 cm. Male etikete su ispisane na nešto tvrđem papiru dimenzija 10,5 x 2,5 cm.

Svi listovi iz ove zbirke nose godinu 1844., a kao nalazište navedena je Dalmacija.

Prema popisu herbarijskih listova koji se nalazi uz zbirku, Sandrijeva zbirka bi trebala sadržavati 67 vrsta, a ne 37 koliko ih zapravo danas ima u muzeju. Međutim, zbog djelomično uništene muzejske dokumentacije tijekom Drugoga svjetskog rata ne zna se je li Prirodoslovnom muzeju u Splitu darovana kompletna zbirka ili samo dio zbirke.

Novije herbarije čine: ampelografska zbirka Stjepana Bulića, manji herbariji kopnenih biljaka Petra Novaka, dr. Antuna Cvitanića i Vladimira Golubića, te zbirka herbariziranih algi.

Ampelografska zbirka Stjepana Bulića sadrži 156 listova 80 sorti vinove loze *Vitis vinifera* (L.). Biljni materijal je uložen na tanji papir, a tako pripremljeni herbarijski listovi uloženi su u papirnate košuljice od tankog papira. Na vanjskoj strani košuljice ispisan je opis pojedine sorte (sl. 6.) i to:

- naziv (imena i sinonimi) kojim se u pojedinim krajevima nazivaju određene sorte,

- rasprostranjenost sorte,
- botanička ili vanjska obilježja sorte,
- vinogradarski podaci i
- vrijednost grožđa i vina.

Materijal za herbarij kopnenih biljaka sakupljali su: Petar Novak, dr. Antun Cvitanić i gosp. Vladimir Golubić.

Daljnjom obradom herbarijskih zbirki utvrđeno je postojanje herbariziranoga biljnog materijala uloženog u novinski papir, te u kartonske mape. Materijal je dijelom determiniran, dijelom nedeterminiran s ispisanim podacima o nazivu lokaliteta i datum sabiranja. Prema godini kada je nastao, te rukopisu na koricama mapa, velika vjerojatnost je da ovaj *herbarij pripada Petru Novaku* koji je u vrijeme nastanka ovog herbarija bio upravitelj Prirodoslovnog muzeja.

Terenskim istraživanjima na području od Trogira do Biokova, dr. Antun Cvitanić sakupio je materijal za svoj herbarij. Biljni materijal je postavljen na podložne papire, koji su uloženi u papirnate omote. Omoti s biljnim materijalom uloženi su u mape tvrdih korica. Biljni materijal je uglavnom determiniran, a osim naziva pojedine vrste upisani su podaci o lokalitetu i datum sakupljanja.

Treći manji herbarij, s neobrađenim biljnim materijalom, sakupio je *Vladimir Golubić* između 1985. i 1990. godine. Biljni materijal uložen je u novinski papir, većinom je nedeterminiran, a sadrži podatke o nazivu lokaliteta i datumu sabiranja materijala.

Zbirku herbariziranih algi sakupili su diplomanti bivše Više pedagoške akademije u Splitu, a nastala je između 1954. i 1955. godine. Materijal za ovu zbirku terenskim istraživanjima sakupili su *Zvonko Hel, Srećko Piasevolli, Ante Irić, Dragica Župić i Jakica Župić*. Zbirka

SISTEMATSKE OZNAKE:

Obitelj (Familia)	<i>Fucaceae</i>
Rod (Genus)	<i>Cystoseira</i>
Vrst (Species)	<i>adriatica</i>
Podvrst (Subspecies)	
Odlika (Varieties)	
Nalazište (Loco)	<i>Lubinova uvala</i>
Sabrao	<i>Grupa</i>
Determinirao	<i>Grupa</i>

U Splitu, dne 2.V.1955.

Slika 7. Herbarizirana alga iz zbirke "Flora Jadrana"

nosi naziv "Flora Jadrana", sadrži 48 herbarijskih listova (37 (sl. 7) vrsta + 2 podvrste), materijal je sakupljen u bračkom kanalu, moru oko Trogira, otoka Jabuka, Brusnik i Korčula. Svaki list nosi nekoliko sistematskih oznaka i to naziv: porodice, roda, vrste, podvrste (ukoliko se radi o podvrsti), nalazišta, tko je obavio determinaciju, vrijeme sakupljanja.

OBRADA ZBIRKE

Sustavna obrada i zaštita herbarija započeta je 2000. godine i to: inventarizirane su zbirke morskih algi i ampelografska zbirka, nabavljena je potrebna količina beskiselnog materijala (papira i kartona) za uređenje herbarija, izrađena su dva herbarijska ormara za smještaj zbirke, tiskana je knjiga inventara, izrađen je herbarijski pečat.

SAŽETAK

Herbarijska zbirka Prirodoslovnog muzeja u Splitu broji između 8 500 i 9 000 listova, najvećim dijelom su to kopnene biljke. Pošto je zbirka u obradi, točan broj herbarijskih listova znat će se po završetku obrade zbirke.

Biljni materijal starih herbarija uglavnom je sakupljan u Dalmaciji između 1820. i 1860. godine, te između 1950. i 1960. godine.

Herbarijska zbirka Prirodoslovnog muzeja obuhvaća:

- 1) Zbirke kopnenih biljaka Carla Studniczke, Andrije Andrića i Grgura Bučića (zbirke u obradi).
- 2) Zbirke morskih algi Marije Selebam de Cattani (83 vrste, 102 herbarijska lista), Giovannia Battiste Sandrija (37 vrsta, 38 herbarijskih listova), te zbirku naziva "Flora Jadrana" diplomanata Više pedagoške akademije iz Splita: Zvonko Hell, Srećko Piasevoli, Ante Irić, Dragica i Jakica Župić (47 herbarijskih listova).
- 3) Ampelografsku zbirku Stjepana Bulića (156 herbarijskih listova od 80 sorti vinove loze *Vitis vinifera*, LINNE).
- 4) Zbirku kopnenih biljaka dr. Antuna Cvitanića (480 herbarijskih listova; herbarij za obradu).
- 5) Zbirku orhideja V. Golubića (zbirka je u obradi i popunjava se).

Dugogodišnji nedovoljni broj stručnih osoba i financijska ograničenja, razlozi su što je herbarijska zbirka ostala neinventarizirana i slabo obrađena. Osim što zbirka nije obrađena, bila je i neprimjereno smještena. Preseljenjem Muzeja s Marjana, najprije u Tvrđavu Gripe, potom u prostore u Ulicu Marina Getaldića br. 13, herbarijska zbirka smještena je u

kartonske kutije, što je, ujedno bila i zaštita od muzejskih kukaca.

Sustavna obrada i zaštita herbarija započeta je 2000. godine: tiskana je knjiga inventara, inventarizirane su zbirke morskih algi i ampelografska zbirka, nabavljena je dovoljna količina materijala za uređenje herbarija, te su izrađena dva herbarijska ormara za smještaj zbirke.

Cilj je potpuna obrada i zaštita zbirki, popis zbirki u knjigu inventara i računalna obrada uz pomoć programa Win Invent 2.0b, čime će se omogućiti brzi uvid u smještaj i broj primjeraka pojedinog herbarija.

OLD HERBARIUM COLLECTIONS OF THE NATURAL HISTORY MUSEUM SPLIT

The Herbarium collection of the Natural History Museum in Split counts between 8.500 and 9.000 leaves of mostly terrestrial plants. Since the collection is currently elaborated, the exact number of herbarium leaves will be known at the end of collection elaboration.

The plant material of old herbariums has been predominantly collected in Dalmatian County between 1820 and 1880, as well as in 1950 and 1970.

*The Herbarium collection of the Natural History Museum in Split consists of: Collection of terrestrial plants of Carl Sutdniczka, Andrija Andrić and Grgur Bučić (collection under elaboration); Collection of sea algae by Maria Selebam de Cattani (83 species, 102 herbarium leaves), Giovanni Battista Sandri (37 species and 38 herbarium leaves) and the collection called "The Adriatic Flora" «Adriatic Flora» by graduating students of former Pedagogical Academy from Split, Zvonko Hell, Srećko Piasevoli, Ante Irić, Dragica and Jakica Župić (47 herbarium leaves); Ampelographical collection of Stjepan Bulić (156 herbarium leaves from 80 sorts of wine *Vitis vinifera*, LINNE); Collection of terrestrial plants of dr. Antun Cvitanić*

(herbarium to be elaborated); Orchids collection of V. Golubić (the collection is under elaboration and is filling up)

The true reasons for poorly elaborated collections lie in the fact that there was an insufficient number of specialized personnel (up to 1997 only one curator) and lack of financial support. Not only has the collection been elaborated, but it also was placed into inadequate locations – i.e. the bottom of exhibit cabinets – which was the only spot where it was possible to place the collection items. During different transfers of collection from the Marjan Hill to Fortress of Gripe and later to Marina Getaldića Street no.13, it has been placed into carton boxes in order to protect it from damaging museum insects.

By increasing of professional personnel (there have been three curators working in the Museum). From 2000 systematic elaboration and protection of the herbarium has been initiated: the collections of sea algae and ampelographic one have been completely inventoried, sufficient quantity of materials for herbarium needs have been provided (non acid paper, format A3, for herbarium leaves and millboard for maps), two herbarium closets have been manufactured, the inventory book has been published.

Our aim is to completely elaborate and protect the collections, thus we are introducing the list of collections into inventory book and we use computer program Win Invent 2.0b that is going to enable quick insight of placement and number of specimens of the certain herbarium.